

ԺԱՄԱՆԱԿ

ԳԱՆՈՒԷՍ ԳԱՅՐԵՆԱՆՈՒԷՐ

14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Ա. ՏԱՐԻ 1863

ԹԻԻ 19

Այս հրատարակութիւնը շարունակելով իւր անցած օրերը :
Բաժանորդագրութեան գինը պահելու 3 արծաթ յետքովի :
ՄԻՆ ԹԻՆ 4 շաբաթ :
Գործը երբեք չի կտրուի : Ժամերը ծախուի :
Ստորագրութեան անունը : Երբեք չի կտրուի :
Ստորագրութեան անունը : Երբեք չի կտրուի :

Գործերը գործադրուի :
ՋՈՒՆԻՆԵՐ • Գործերը աղա Պարտիստան :
ՆԻԿՈՍԻՆԵՐ • Յանձն աղա Նախարար :
ՏՐԵՊԻՏԵՐ • Ստորագրութեան անունը :
ԿԵՐԵՆ • Հաճախութեան անունը : Ա. ՏԱՐԻ 1863 :

Սեր նախընթաց թուով հրատարակեցինք
մինչև նոյն օրը ընտրուած աշխարհական և
քրիստոնեականները . այն ցուցակէն կը տեսնուի :
Թէ քանի մը թաղերէ ընտրուած Երեսփո-
խաններ կան : Գործադիր Զանձնապետը
յառաջի նամակով հարցուց ընտրելոյ թէ
որ թաղին ընտրութիւնը կ'ընդունին . և պա-
տասխան տուաւ թէ՛

Երամեան Գերդ պէյ
Սերվիզէն Լֆէնտի
Օտեան Գրիգոր Էֆէնտի
Փանոսեան Կարապետ աղա
Երջակ Զակար աղա
Երջանեան Ստեփան պէյ

Սայր Եկեղեցւոյ թաղին ընտրութիւնը
կ'ընդունին :

Իսթամբուլեան Զարութիւն աղան Կարը
դափուի և Եֆէնտի միացեալ թաղե-
րունը կ'ընդունին :

Երաստանեան Սիմոնիկ աղան Իսկուտա-
րու Ս. Կարապետի թաղին ընտրութիւնը
կ'ընդունին :

Հետեւեալ այն թաղերը որ սոյն յարգի
անձինքը Երեսփոխան ընտրած էին , պարտա-
ւորեցան ասոնց տեղը ուրիշները ընտրել վե-
րջապիս քուէարկութեամբ :

Սամաթիայէն պակսած վեց Երեսփոխանին
տեղը ընտրուեցան

Երամեան Կարապետ պէյ
Տատեան Սիմոն պէյ
Եպրո Սահակ Էֆէնտի
Օտրոնեան Սիմառ աղա

Օտեան Եւան աղա
Տորթեօս Բեաթիպեան :
Կեփիքաշայէն պակսած երկու Երեսփո-
խանին տեղը ընտրուեցան
Սարայեան Երբան աղա
Փրէնկեան Զակար աղա :
Երթաթիա և Պէյքօղ միացեալ թաղերուն
հրաժարուած Երեսփոխանին տեղը ընտրուեցաւ
Երթաթիա Տիւրքի Լֆէնտի :
Գուղլունճուզ և Իճատիյէ միացեալ թա-
ղերուն պակսած մէկ Երեսփոխանին տեղը ընտ-
րուեցաւ

Երթաթիա Երեսփոխան աղա :
Իսկուտար Ս. Իսա թաղին պակսած Ե-
րեսփոխանին տեղը ընտրուեցաւ
Երաստանեան Գրիգոր աղա :
Երթաթիա հրաժարեալ Երեսփոխանին տեղը
ընտրուեցաւ

Սուլուսեան Երկոզու աղա :
Սիւս թաղերուն ընտրութիւնները աւար-
տեցան հետեւեալ կերպով
Խապիւշ

Երթաթի Գրիգոր Էֆէնտի
Սոմաթեան Ս. Սիւրաշ աղա
Բալէնտերեան Սամթեա աղա
Տէմիրճիպաշեան Զարութիւն աղա
Իկիտպաշեան Եսապա աղա
Չարազեան Զակար աղա
Պալաք և Իսթաթիւնի միացեալ
Բարուհակ պէյ
Տատեան Երեսփոխան Էֆէնտի
Փրէնկեան Երթաթի աղա

ամիս կը նուիրէ 1000 զըշ յիշեալ դպրոցն ,
տասով և քանի մը զըշ ալ Նիկեացւոյն օգնու-
թեամբը՝ կը կառավարուի վարժարանը :

ՄԱՆԸ ԵՒ ԻՐ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՑՔԵՐԸ

Սուշէն հետզհետէ լուրեր կը հասնին
Սարգսիւսին : Սեղի հասած տեղեկութիւն-
ներէն կ'իմանանք որ Ղուանեան Գրիգորիս
վարդապետի անդուլ ջանքով Սուշ քիչ շատ
հոնգոտութեան երես կը տեսնէ . թեպէտ
Սշոյ միաբաններուն մէկ մասին կողմանէ ընդ-
դիմութիւններ և գաղտնի մեքենաներ պա-
կաս չեն :

Ղուանեան և իր գործակիցները պարտա-
ւորուած են ժողովուրդը խնամարկած միջո-
ցին , ժողովրդեան թշնամեաց հետ ալ մաքա-
ռելու , այն հինաւուրց թշնամեաց հետ , ո-
րոնք ժողովրդեան հացով սնած և տարարած
են մինչև ցարգ . և հիմա խրիմեանի բազկէն
ապտտկահարուած , Ղուանեանի հնարագի-
տութեան ներքև ընկճուած , ուրիշ ճար ի-
րենց չէ մնացած , բայց եթէ զխրիմեան ու-
անոր գործակիցները հալածել . Սշո հարա-
ծողներն ան տեսակ մարդիկ են , որ ամէն նո-
րընտիր առաջնորդներու համար անձնուիրու-
թիւն կ'ուխտեն . երբ առաջնորդն իրենց հետ
քիչ մ'ընտելանայ , ալ այնուհետև անոր քա-
ռան առած կ'ըլլան , և առաջնորդ , միաբանք
և Ռեխը կը համաձայնին իրենց մէջ . իսկ ժո-
ղովրդեան այնուհետև հեծել և Ղստուծոյ
այցելութեան սպասել կը մնայ : խրիմեանի
գալուստն ալ այս յուսով շնորհաւորեցին Ռե-
խը , և միաբանութեան մէկ մասը . բայց մի-
աբանութեան միւս մասը աւելի խորամանկ
փրթաւ , և գիտնալով խրիմեանի ժողովրդա-
տէր հագին գաղտնի կուռեցաւ . . . այլ ի զուր :
Հիմա երբ ժողովուրդը Ռաւան կ'ըսէ , Ռե-
խը և Սխաբանք ի խալ հան դէպ կը պօռան .
ինչո՞ւ , վասն զի խրիմեան ժողովրդեան արտա-
սուրը սրբել փութացաւ , հեռաւարտ ուրիշ
առաջնորդներու նման խաղալիկ չեղաւ ժողո-
վրդեան թշնամի կարգ մը անձերու , որոնք
Սշոյ հինորեայ առիւծներն են , իրենց կո-
րիւններ ալ պատրաստած : Ուստի խրիմեանի
առջևն առնել ուրիշ կերպով անհնար թուե-
ցաւ իրենց , զի բովանդակ աշխարհ Տարօնոյ
զինի նորա գնաց , (ոչ միայն Ղուսաւորչականք ,
այլև Հռովմէականք , այլև Մարգարէականք .)
բայց եթէ զանի անուանարկ ընելով , և եթէ
չաջողեցան իրապէս ատրճանակներու հար-

ուածով սպաննել ալ , դէթ բարոյապէս
մեռցնելով , զձի , խրիմեանը , այն խրիմեա-
նը՝ զոր ամէն Հայ և ամէն կուսակցութիւն
կը սիրէ և կը պատուէ :

Տարօն այսօր տակնուվայ վիճակի մը մէջ
է չենք կրնար ըսել . Ղուանեան և իր գոր-
ծակիցները մէկ կողմէն քաղաքական գործերու
զբաղած , միւս կողմէն Սշոյ վանուց ուսում
նարանին ներքին բարեկարգութեանց փայ-
տատաղած են : Վանուց Սրբակրօն Սխաբա-
նութիւնը այս տարի խրիմեանի մէկ սրանչե-
լիքը տեսաւ : Հատ հին ժամանակներէ ի վեր
Վարդապետի տօնախմբութիւնը Սշոյ Ս . կա-
րապետի վանուց մէջ արտաքոյ կարգի հան-
դիսիւ կը կատարուի : Եթէ ի Ս . կարապետ
եկողները միայն ուխտաւորք լինէին , թերևս
ըսելիք մը չունենայինք . բայց Վարդապետի օր
հօն ներկայ գանաւորները կը պատմեն մեզի
թէ ի՞նչ խալաւաւորութիւններ հօն տեղի ունեցած
են միշտ , այնպիսի խայտառակութիւններ՝
զորս միաբանութեան սրբակրօն մասը հան-
դերձ առաջնորդով և առաջնորդական փոխա-
նորդով , հանդերձ Ռեխներով և երկիւղած
իւրիւրներով հաճութեամբ սրտի կը տանէ-
ին , բայց խրիմեան , այն խրիմեանը՝ զոր Սխ-
աբանութեան մէկ մասը կամ Վարդան աղան
այսօր կը բամբաւեն . . . (. . . վարպետ գողը տանու-
տէրը կախել կուտայ , կ'ըսեն) , իրաւ իրաւ մաք-
րուի սիրող խրիմեանը կը վերջացնէ Վար-
դապետի տօնին բանայիլը , յորում ամէն տե-
սակ խայտառակութիւնը և ամէն տեսակ սղոյ-
ծութիւնը թոյլտուութիւն կը գտնէին ի գործ
դրուելու :

խրիմեան վրէժնալի խարաղանով վանեց
ու հալածեց Տիրոջ տաճար և մաքրութեան
օթարան ըլլալից հրաշակաւորց վանքէն այն
ամէն խայտառակութիւնները , ի մեծ զար-
մանս նոյն իսկ միաբանից մեծագոյն մասին ,
որոնք թերևս մինչև Վարդապետի առաւօտ
չէին հաւատար թէ կարելի ըլլայ այնպիսի հի-
նորեայ և իրենց հաճելի խայտառակութիւնը
ըստ վերցուին , մի միայն ջրաբերական գրերով
և տպեալ Յայաարարութիւններով . . . — նվ մամուլ
դեռ ի՞նչ հրաշքներ պիտի գործեն արդեօք
Սշոյ մէջ , և այն ալ խրիմեանի ձեռք . . . :

Վարդապետները համադուռեցան . որ խրիմ-
եան շատ անկարելի կամ դժուարին համար
ուսմաները դիւրութեամբ ի գլուխ պիտի հանէ ,
անոր համար խելացիներու խորհուրդ հա-
ցուցին . . . և անոնց խորհրդով , անոնց հրա-
հանգով՝ մինչև իրարու Ռեչո ըսելով , ճամբայ
ելան . . . դէպ ո՞ւր , տեսները ո՞ւր պիտի եր-

Թան հասնին : Պօլսոյ մէջ զօրաւոր մարմին մը կայ , որ զիրենք կանձ իրենց ճանապարհովը ի լատիւրին(Թոս պիտի մայնէ , կամ յուզըու Թիւն անէ : Այս խաղին վերջը տեսներու բան է :

Վարդավառի տօնին բարձու մը միայն վարդապետներուն վնաս չտուաւ , այլ շատ առուտուր ընելու սովորողներու , և ուրիշ տեսակ թէ երիկ մարդոց և թէ կանանց , և Քիւր տերու խոյ . հարկաւ 1000 ի մօտ առեւտուրի մարդիկ , 5-6 հազար ալ հանդիսատեսներ և Քիւրտեր պիտի ուզեն գիտնալ թէ ո՞ւր պատճառ եղաւ այն ի վաղուց հաստատուած Բաւայիլը ջնջելու . և խրիմեանի տնուեր տես որ չափ մարդոց առելի պիտի ըլլայ : Բայց անգին քանի հարկուր հազար հոգի պիտի դառնան խրիմեանի նախատեսութիւնը , մաքրասիրութիւնը և Տիրոջ տաճարը պղծութենէ պահելու զէլը : Քնդունայն տեղը Վարդան աղան կը ձգնի խրիմեան արատաւորել , խրիմեանի գործերը յայտնի են , և ամէն մարդ կը ծառայէ խրիմեան , աշխարհաճանութիւնս , և միայն Վարդայ անկիւնը ձգնող չէ որ իր գործերը ծածկուած մնային , այլ ատենօք Պօլիս խաղիւղի աղջկանց վարժապետ , յետոյ ի Սփրիկի վարժապետ , յետոյ Վապայեան Գրիգոր աղայի և Վ. Կիւստան Զովհանէս աղայի տուն վարժապետ , ճանապարհորդած ի Նիկովիոյ , ի Ս. Երուսաղէմ , Բնասողի բոլոր գաւառները , մինչև ի Ռուսստամ . . . այսքան տեղեր չընդգայող հոգին և ոչ մէկ տեղ արատ մը երեցուցած է իր վրայ , և ամէն գինքը տեսողները իր վրայ մեծ համարում ունեցած են : Աշտանակի վրայ դրուած ճրագ մ'է խրիմեան , և Հայ չիւր որ անոր անուեր լամ չըլլայ , մարդ չիւր որ անոր գործերը ի մոցած չըլլայ , միայն Վարդան աղային և իր քանի մը համախոհներուն պահուած էին խրիմեանի գործերը գիտնալ , և իւր աշխուհի հանել . սա Վարդան աղային որ խեղճ Տարօնացի Ժողովոցոյ Ժանտախան եղած է , և այսօր զինքը աներեւութապէս հալածող ձեռքէն այսինքն խրիմեանի Ժողովրդասիրութենէն դուշակելով իր գլխուն գալիքները , վարպետներուն խորհրդով ելեր խրիմեան արատաւորել կը ջանայ , և այն ալ Վեճմուայի միջոցաւ . . .

Վարդան աղային անձանց թէ արդեօք Տարօնոյ մաքուր հողն արատաւորող և պղծող իր համախոհ վարդապետներուն գործածները , քնդ համբերութեամբ կը տանէր անոնց , ի շնորհս իւր համախոհներն ըլլանուն լուռ կեցած էր , և այն պղծութիւնները համբերա-

թեամբ կը տանէր , սրմբ տեղի ունեցած էն գիւղերուն մէջ

Սեր խոհեմութիւնը չներէր որ տանը բացայայտագոյն խօսինք . բայց այդչափ անըզգայ պիտի ըլլանք որ Հասարակաց սիրելի Հօր մը գէմ այդքան վաղ-վաղ յարձակիլ համարձակողի մը գէմ լուծիւն պահենք : խրիմեան թէ և մեր գովեստից կարօտ չէ , և ոչ ալ մեր պաշտպանութեանը , անկիւս իր սովորական ներդրամութեամբը կը նայի իրեն գէմ այդքան վատաբար ամբարշտողներուն վրայ անգամ . սակայն մենք որ ազնի տեղեկութիւն ունինք Սչոյ գէպքերուն , յայտնի նշմարելով պատրաստուած սոսկալի և եպէրելի դաւաճանութեան մ'արգասիրը , և թէ քնդ ծածուկ ձեռքերով այն նիւթն աւել ըլլալ (գնացէ՛ք մը վնասահութեամբ կը յայտնենք այնպիսի անձանց տնուներ , սրմբ ի Պօլսոյ յարաբերութիւն ունին Սչոյ մէջ անցած այս նոր խաղին հետ .) չենք վարանիր ծանուցանելու և հրապարակելու թէ ոչ միայն խրիմեանի վրայ ըսուածները սոսկ և զղարտութիւն են , այլ անոր վրայօք այս խօսքերն ընող անձանց համար թերեւս իրաւունք կ'ունենանք կատկածելու

խրիմեան միայն բանայիրն արգիլած ըլլալով , այսչափ տագնապեցոյ Սիւրբանութեան մէկ մասը , սրմբ եկող ուխտաւորներուն միտքը դարձնելով , զանոնք իրենց սովորական տուրքէն անգամ ետ կեցուցին , և չթողուցին . ինչո՞ւ , վասնզի խրիմեանը նեղը ձգել պէտք էր , խրիմեան արատաւորի բանալիքը վերստին հաստատուելու . բայց այս ո՞վ կը յուսոյ խրիմեանի հաստատուելու բնուորութենէն , որ իր խորհրդոց մէջ անսասան է : խրիմեան տակաւին Թաշիրի համար Ժողովրդեան իրաւունքը պաշտպանեց , և Վարդավառի բանայիրը արգիլեց , ու իլծիլամձի Վարդան աղան և Սիւրբանութեան բանայիրի մասը այսքան յուզեցան , և խրիմեանի ազգային գործոց վրայ սրակասութիւն մը չիրնալով ենթադրել , ելան զողարտելու և անոր քաղաքական ու բարոյական կատկածելի ցուցնելու . հապա խրիմեան թէ որ քիչ մը յառաջ անցնէր , և Վարդան աղայի ուրիշ գործերը , անիրաւութեամբ յամիշտակածները , և կեբուսումները , նմանապէս հանգուցեալ վարդապետները կողպարող վարդապետներուն ըրածը քննելու ելնէր , գիւղերը առ ուն խեղճ գիւղացիներուն տնուները յաճախող վարդապետները արգիլէր , ան ատեն քնդ սեւտի ընէին : Սհա բանն այդ վեճակին չհասցը-

հեղու համար է որ հիմա յամենայն լիցում թե
նե՛կ իր ճշման զխրիմեան աշատաւորելու, օ
գուտ քաղելու ուզելով անոր ի Պօլիս գալէն:

Եւ յսր ան ճիշտ թափաղ օրհասականներուն
ընդին որքան ի դերեւ ըլլալը նոյն ինքն ճշնող
ներն ալ՝ և այն Պօլսոյ ծակն ու ծակը անոր
անոր տունը աղաւթիւղ. . . ներն ալ վերջէն
կ'իմանան. մեկը արժան է որ հոս յիշատակէր
խրիմեանի Պօլիս գալուէն պատճառը, որպէսով
անոր վնայ որոշ գաղափար ունենան աղբա-
յիկը: Խրիմեան Սուլէյմ Ճանապարհ ելած
էր ի Պօլիս գալու, մասնաւորաբար Վարա-
զայ վանուց պօրտուց համար: Եւ Սէյ վա-
նուց տալարանին և Սուլեյմանիան պիտոյից
համար: Օրագիր կորդացոյ Նոբայ հասարակ
կաթիւնը անշուշտ կը յիշէ թէ Խրիմեանի
համար ինչ մասնաւոր թիւներ եղան, և ան ալ
Սրբակեաց Վարդան աղայի, երբեմն Սէյ և
Բաղիշոյ բարերար հանդիսացողի, ձեռք
ժողովուրդը կ'ապրտամբեցնէ, թաշիրի տուր-
քին արգելք կ'ըլլայ, տէրութեան գանձին
վնասակար է, վերջագէտ ամէն կերպով քա-
ղաքականութեան թշնամի երեցուցած էին
տեղւոյն Գայմուշալին, մինչև ձայնը հասաւ
Պօլիս, և Բ. Գրան հրամանագրով կանչուիլ
որոշուեցաւ, մինչդեռ Խրիմեան Երզրումէն
ճանապարհ ելած էր ի Պօլիս:

Խրիմեան ի Տրապիզոն կ'ըստանայ խառն
ժողովոյ գիրը, որով կը պատուիրուէր իրեն
փութալ ի Պօլիս: Հասաւ Խրիմեան, և ա-
ռաջին գործն եղաւ հասկնալ թէ ինչու պատ-
րաստուած են քաբա օղակը Ս. Վարդանը և
Փոփագեան Յովհաննէս ազան երթալ ի Սուլ-
էյմ Խրիմեան: որ միշտ կ'անխառնուէր իր գոր-
ծերը կարգադրել կը սիրէ, կերպով մը իրա-
ւունք կ'ըստանար հասկնալու թէ Պօլիս բեր-
ուելիք անձերը ո՞վ պիտի ընեն և ո՞վ պիտի
գատէ: առժամանակեայ վարչութիւնը լուծ-
ուելու մօտ, երեսփոխանութիւնը կ'աղմուե-
լու վրայ, Վալիին վիճակը որոշ կերպարանք մը
չառած հարկաւ խոհեմութիւն չէր դանոնք
բերել տալը նոյն միջոցին, մանաւանդ որ, ե-
թէ իր անձին դեմ գաւաճանութիւն ընող
ենթադրելով զանոնք, կամ իր տնձը վտանգի
մէջ կարծելով զինքը փրկելու համար (ինչպէս
որ իրօք ալ այս պատճառաւ, այսինքն անոր
անձը վտանգէ պահելու համար այն չորս ե-
կեղեցականը ու մեկ աշխարհականը Պօլիս բե-
րելով՝ անոնց բոլոր գործերը դատի ներքեւ
ձգել կ'ուզէր) զանոնք բերել տալն որոշուած
է նէ, ահա ինքն ողջամբ եկաւ հասաւ, և
ինք իբրեւ առաջնորդ չորս եկեղեցականները
ըստ արժանոյն զուգած, և իր անօրինու-
թեանց հնազանդելու պարտաւորած ըլլալով,
հարկ մը չէր տեսներ զանոնք բերելու, բաց
ի Վարդան աղայէն, անոր համար ալ դարձեալ
կը պարտաւորէր նոր Վարչութեան ազատե-
լու, որպէսզի անոր տնօրէնութեանը ըլլայ
ինչ որ պէտք է ըլլայ: Խրիմեանի այս խոր-

հաւրդը բաւական փաստ մ'եղած կը նկատուի
զինքը հալածել ուխտող անձերուն, և տես-
նելով որ Խրիմեան Պօլսոյ մէջ սիրալիր ընդու-
նելութիւն կը գտնէ, և հաւատարմով որ քիչ
ատենէն զխրիմեան մատնողները պիտի խալ-
տաւակուին, և անոր քաղաքականին մասին
եղած ամբաստանութիւնները առաւ ցրցաւ
առութիւն ըլլալը պիտի հաւատարմին որով:
Վալիին արդարացի ցատկներ արժանանալով,
բոլոր մասնից ք հանդերձ իրենց պարտաւորեալ
և գործակցօք կրնան ծանր պատժուիլ իրենց
յանալ, (ըստ որում ուղղակի Վալիին դեմ
մեղանշած են, Վալի ան հաւատարմի ցուցնե-
լով, որ Տէրութեան վնասակար մարդ մը Սե-
յոյ առաջնորդ կարգէլէն դառ, հիմա ի Պօլիս
ալ մեծ և արժանաւոր ընդունելութեամբ և
Պարաքաղաքիս բոլոր եկեղեցեաց մէջ քարոզի
և Ս. պատրարչ մատուցանելու հրաւիրելով
կը յարգէ) խորհելով խորհելու ալ ուրիշ ճար-
չէն գտեր, բայց եթէ զանի քարոյսէն արա-
տաւորել, անանկով եթէ զինքը սիրողներուն
չհաւատցնեն նէ ալ, գոնէ պարզափա հասա-
րակութիւնը, կամ գտնէ Սէյից հասարակու-
թիւնը կը գայթակղեցնեն Խրիմեանի վրայ, և
անանկով Սուլէյմ Խրիմեանի ձեռքէն կ'ազատի:
(հասաւ Վալիին ձեռքէն կրնայ ազատիլ,) և
ուրիշն առաջնորդ կ'ըլլայ: Օ՞րով առաջնորդ
պիտի դնեն Խրիմեանի տեղը: Վրոշանեմն
ոչ, Նրեմիս վարդապետը ոչ, Վանցի են ա-
նոնք և Խրիմեանի հակառակորդները չեն ու-
զեր զանոնք: Օտարիան, ոչ, առաջ Պօլսե-
ցիք չեն ուզեր, վանողի թէպէտ հարուստ է,
բայց տգէտ է (ասկայն խոստովանինք որ Վա-
րդայ Վանցի մէջ գալոյ մը բացած է հիմա
. . . ո՞վ Խրիմեան քանինքն արդեօք բու օրի-
նակիդ պիտի հետեւեցնես. թէ որ քաղցրու-
թեամբ չյաջողիս, բռնութեամբ ընել տուր
. . .): Մամբրէ վարդապետը, ոչ, առաջ
Պօլսեցիք չեն թողուր, անկա Քղիի առաջ-
նորդն է, և թէպէտ Սէյ նման վիճակի մ'ալ
կը փափարի, բայց իր արդիւնքը տակաւին
տեսած չենք. ինչ ընենք, Պօլսեցիքս անուշ-
լեղուէ և ապագայ յոյսերէ շատ խաբուած
ըլլալով, շուտով փտահութիւն չենք կրնար
ունենալ: Տիբրանեան Վերոյն վարդապետն
ալ շատ ազատ քարոզներ տուաւ, և շատ բա-
տակ և Բասագիրք ժողովեց, վիճագրատուն
պիտի հաստատէր, վերջը Մասնորու գնաց
անէն Բան Բարաջա, և եթէ Մամբրէ վարդա-
պետը մեղի հարցնէ, Քղին ալ իրեն բաւա-
կան է, մեծութիւնը հասակին ու արդիւն-
քին հետ կ'ըլլայ: Հապա ո՞վ պիտի դնեն ա-
ռաջնորդ: Սուլէյմ և Պօլիս և բոլոր Հայաս-
տան զխրիմեան պիտի աղաղակէ, գուցէ բաց
ի Վեճնայէն, բայց ան ալ օրինաւ որով ճանչ-
ցող է և կը յարգէ, Լուսաւորչականաց կ'ընեն
գործին չառնու իր: Սիայն Վարդան աղան ա-
ռանձին պիտի մնայ, և իր համախոհներն ալ պի-
տի թողուն զինքը սիրտ ի դողի և Խաղաղապի:

Քիչ ատենէն այս բարեբաղդութիւնը յուսով եմք որ կ'ունենանք : Կը մնայ մեզի նոր կազմակերպ Վարչութեան սպասել մէկ կողմէն , որ ապօր լիւր պիտի բնագուրի , միւս կողմէն տեսնել թէ ինչ պիտի ընէ Ս. Վարչականը որ ծանօտ պիտի ելլէ իր պաշտօնը կատարելու , և մինչև Սուշ հասնիլը հոսալ Քաղաքական Ժողովն իր խորհրդներով կազմ և պատրաստ կ'ըլլայ : Գեր . Լըբեմիս և Վեռնի վարդապետներն ալ պատրաստուած են դալ չարթու ճանապարհ ելնելու , անոնք հոն ի Հայաստան աւելի օգտակար պիտի ըլլան քան հոս ի Պոլիս : Իսկ քաղաքականի նկատմամբ եղած զրպարտութիւնները նոր կազմակերպ Վարչութիւնը քննելով՝ զրպարտիչներուն արժան եղածը տնօրինել կը փութայ անշուշտ , մանաւանդ որ կը լսենք թէ Պօլսը բոլոր թաղական խորհուրդները պատրաստուած են յառաւի խնդրագրով աղերսել զնոր կազմակերպ Վարչութիւնը , որ իր առաջին ուշադրութիւնը դրաւ մէկ կէտն ըլլայ Խրիմեանի տնտեսութիւնը յայտնել առաջի Բ. Իրան , և թշնամիները պատժել տալ ըստ արդարութեան : Իսրայէլականի նկատմամբ ըստածնութիւն արժէք անգամ չենք տար , անոնք ձրի զրպարտութիւնը են . միայն թէ հարկ կը հաւասարեն մեր յաջորդ թուով տեսութիւն մ'ընել թէ Վարդան աղան ինչո՞ւ Սէճմայի կը հաղորդէ իւր գիտցածը , և թէ Խրիմեանն ու Սէճմայ իրարու հետ ինչ վերաբերութիւն ունին :

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՌ ՏԱՐԵԻՍԻՔԻ ՀԱՆՏԵՍԸ

Երկրագործական Բնկերութիւնը կեսարիայ Իվերէի և Ֆենէսէ գիւղերուն բնակիչներէն կազմուած է երկու տարիէ ի վեր , և անցեալ կիլիկի իր տարեգարծի հանգէսը կատարեց յաստիւզ Վարաւաղած կոչուած զօսավայրը : Կիտաւորութիւն չունինք հանգէսը մանրամասն նկարագրելու . վասնզի բոլոր օրագիր կարգադրողները գիտեն թէ ինչ եղանակաւ կը կատարուին աղբային կերպարանք առնող Հանգէսները . միայն սաչափը կ'ըսենք թէ ոչ միայն պահասութիւն մը կամ անտեղութիւն մը չպատահեցան , այլ բարեկարգութիւնն ու օրինաւորութիւնը խիստ նշանաւոր էր . և աւրախ եմք որ ասանկ բարեկարգ հանգէս մը թէ կերակրայ մասին , և թէ ուրիշ ամէն կարգադրութեանց մասին , մեր Իվերէիի և Ֆենէսէի եղբայր տարեգարծին մէջ նկատեցինք : Ըստ պատճառը գիտնալն արդարեւ խիստ հետաքրքրական է . վասնզի Կիլիկիայի բնակիչներուն գեա ի գործ գնելու անկարելի երեցածը ինչպէս կ'ըլլայ որ կաշկարի կեսաւրացի Հայ եղբայր խումբը այսքան գիւրդութեամբ ընել յաջողի . միթէ առաջինները յեաին և յետինքն առաջին եղան Սէնք

ի բոլոր օրագիր այս բարեմարթութիւնը կ'ընենք ամէն օր , թէ Կիտաւորացի Պօլսեցիէն օրինակ առնելու տեղ ինք Պօլսեցիի օրինակ և հայելի ըլլայ : Հիմա հիմա Երկրագործական Բնկերութեան տարեգարծի բարեկարգ հանգէսը բաւական յոյս ու միտթարութիւն տուաւ մեզի . բարեկարգ եղաւ հանգէսը , վասնզի կատարարութիւնն օրինաւոր էր . կառավարութիւնն օրինաւոր էր , վասնզի կառավարը խելացի էր և ձիւ կ'ըլլէ :

Երկրագործական Բնկերութեան տարեգարծին օրը նկատեցինք որ ամէն պէտք եղածը մէկ հոգիի կը հարցուէր , ան ինչ կարգադրութիւն որ ընէր , նոյնը հաւթեամբ ի գործ կը գնէին այն շաւիւրը բայց խելքն ու հանձարը յարգող Իվերէիի ու Ֆենէսէի եղբայրները , բնաւ ընդգիմութիւն մը չըսեալ , վասնզի կատարեալ կերպով անոր վրայ վստահութիւն կար . հետեւեալ Հանգէսին գործոց վերաբերեալ ու որ ըսելիք մ'ունենար , այն մէկ հոգիին կը դիմէր , և ան խելոյն պէտք եղածը կը տնօրինէր , և որո՞ւ միջոցաւ ի գործ գնէր ալ հարկ էր նէ , զայն կը կանչէր , և կը յանձնէր անոր . անոր համար 6-700 հոգի ճաշ ըրին խիստ հանգստութեամբ , թէպէտ երբեմն արեւէն և երբեմն փոթորակից փռչէն կը նեղուէին . հանգէս մը կատարեցին խիստ օրինաւոր և զուարճալի կերպիւ : Կառավարող անձն էր Կարապետ աղա Փանոսեան :

Գործը այսչափ գիւրաւ և կանոնաւոր ի գլուխ տարուելուն պատճառ , ինչպէս վերն ըսինք , կառավարութիւնը ձիւ ու խելոյն անձն ըլլալը կ'ենթադրենք , և մէյ մ'ալ միւս պաշտօնէից ամէնուն ալ անոր տնօրէնութեանց հնաշխորութիւնը , և անոր վրայ վստահութիւնը :

Երկրագործական Բնկերութիւնը միայն իր տարեգարծի հանգիսին առթիւր չէ որ մեր ուշադրութիւնը դրաւ ե . այլ իր նպատակին և կազմութեան եղանակներուն , և մինչեւ ցարդ յարատեւութեան մասին ալ օրինակ կըրնայ ըլլալ մեզի : Վեց եօթ հարիւր բաժանորդ ունի , բաժինը 5 զուրուշ . իր նպատակն է Իվերէիի և Ֆենէսէի մօտերը հող գնելով երկրագործութիւնը մշակել , և մասնաւորաբար մեաքսի և բանպակի բերքերուն աշխատել : Բնկերութիւնը 5 տարի պայմանաժամ ունի տեւողութեան , արդէն 150 հազար զուրուշ գումար մը հայթայթած է , և մեծաքսի և բանպակի մշակութեան փորձերն ընել սկսած : Ըստնք չեն միայն այս բնկերութեան արդիւնքը . Իվերէիի և Ֆենէսէի եղբայր Երկրագործական Բնկերութիւնը կազմած են մասնաւոր նպատակաւ . նպատակէն զատ ուրիշ օգուտներ ալ ձեռք բերելու վրայ են , բնկերական վիճակի ընտելութիւն , իրար ճանաչել և իրարու օգնել , ծախուց խնայողութիւն ընելը սորվիլ , բնկերութեան հաշուոյն նպարտաւաճառի , ծխախոտի և սրճարանի կրպակներ բանալ , և անոնցմէ առուտուր

ընկերւ յաճախուէ : Բնկերութիւնը ասոնցմէ
դատու Երիշ օգուտները ալ ձեռք բերած ունի .
առաջ տարին անգամ մը իւրաքանչիւր անձ
հազիւ կրնայ եղեր թղթակցիլ իր հայրենեաց
հետ , և մէկ նամակին ալ կրիին երեքիին գի-
նը տալով , շատ անգամ ալ այն նամակին կու-
րուստը լսելով , հիմա ընկերութիւնը յառուկ
թղթակցութեան ծրար ունի Տէրութեան նա-
մակատան մէջ , իւրաքանչիւր ընկեր իր նա-
մակը կը յանձնէ ընկերութեան որձարանը
կամ ուրիշ որոշուած տեղ մը , ընկեր չեղող-
ներէն և օտարազգիներէ անգամ նամակ կ'ըն-
դունուի , սովորական գինը պահանջելով . կը
ծրարուին նամակները և կը խրկուին Լիւերէկ
ու Ֆէնէսէ , այս տեղերէն ալ նոյնպէս գիւ-
րութեամբ կը խրկուին նամակներն ի Պօլիս .
այ , թղթակցութեան գիւրութիւնը ինչ առ-
տինձան օգտակոր ու կարեւոր ըլլալը անոնք
գիտեն , որ թղթակցութիւն ունին Վիտաու-
լիի հետ : Յայտնի է որ հոս պահելի ոտը Լի-
ւերէկցիք ու Ֆէնէսէցիք պարտաւոր են նաև
իրենց ընտանեաց ազրուստը հոգալ . հետե-
ւաբար ժամանակ ժամանակ ստակ խրկելու
կամ իրենց ընտանիքներէն կ'աւ Բլիշանները
վճարելու . այս վճարումը հարկաւ անմիջա-
պէս չկրնար ըլլալ , ասոր համար յատուկ բօ-
լիցաձիներ կան , որոնք կը վճարեն , և յետոյ
շահովը կ'աւանդուին , կ'ընդունին , (երբեմն
սոււածին կրկնապատկիլ և աւելի) . փոխյա-
ձիին խղճմունաց թողուած բան մ'է , քանի-
ով շահ առնելու զիջանիլ . ընկերութիւնը
ասոր ալ ճարը գտած է . և ինք որոշեալ շա-
հով փոխյանները կը վճարէ , շահն ալ ընկե-
րութեան կը պատկանի , տուտղին ալ սիրտը
ջուիր : Կինչև անգամ Պօլիսէն յիւլերէկ և ի
Ֆէնէսէ տարուած մանֆ պիւրայի տեսակ ապ-
րանքները ծախելու համար որոշուած գիներ
կան . և չեն թողուր որ սովորականէն աւելի
շահով կամ բարձր գինով վաճառուին :

Իհաւատիկ ընկերութիւն մը, որուն մէջ ընկերական օգի, ապրուստի համար ձեռնարկելի ապագայ ապահով միջոց, ուշիմ անտէրութիւն միանգամայն կան, և որ մեծ պատիւ կը բերէ մեր Լլէրէկցի և Ֆէնէսէցի Հայոց, և փառք իր հիմն սգիւր Կարապետ աղայ փառոտեանին և իւր Տնօրէն Ժողովոյն խնայական անձանց, և օրինակ միւս գաւառականի ազգայնոց: Յարատեւութիւն կը մաղթենք ի բոլոր սրտէ. Ազգը քիչ քիչ պիտի պարտաւորի շատ բան ընելու կարող համբաւաւոր անձերէն յոյսը կորելու, և ասանկ աննշան գեղացիներու հայրենասէր ու յարատեւող ռփիէն անկեալելու ասանկ օգտակար ձեռնարկութիւնները: Սե՛ծ անուն ունեցողը մեծ բան ընել կ'ուզէ, ու չկրնար, պղծիկ մարդը քիչէն կ'ըսկսի, և օր օրի կը մեծցնէ սկսածը, ու ինք այ կը մեծնայ:

ՊԱՐՈՆ Ա. ՀԱՅԿՈՒՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ԶԵՐՄԱԿԸ

($\mathbb{Z}_m$ 18 $\mathbb{Z}_m$:)

Մեր Հանրապետության 16րդ Թուով Պետական Թանկի 12րդ Թուովյն լը ոյ ամի Ժը Խ օտ անուան յոգեւած Ժը հրատարակեցինք :

Ավանդամիտ Հայ որ ուշագրւած թեամբ կարգաւ մեր այն գրածները, ադէկ պիտի նկատեն թէ ինչ որւէ մը գրւած են ունենք, և Հայկումնին ճշգրտի հետեւ քաշեր տարեր է : Այնք Հայկումնին յօդուածներուն վրայ բացատրութիւն ալ չենք տուած, անոր համար որ անոնք ինքնին կը խօսեն իրենց ինչ քաշովն վրայ, և մասնաւորօրէն որ ապահովագրէ գիտէնք թէ Հայկումնին գանձեր տաւոց քաշկուտութիւնն ունեցած : Պ, Հայկումնին որ սկզբները կ'ընդունի, ինչպէս կէս մը լրակ է, քանի որ կէս մ'ալ չեն ապագար խօսած ժամանակը բերենէ անկիտունութեան քարոզ րեւել քաշկուտութիւնն ունեցած : Պ, Հայկումնին որ սկզբները ծածկել չպիտի ջանար, և ի՞նչ վարկիւններու առջև ծնակ չըզբեր, և անոնցն չուսանելը թէ առանց ուրանալու կամ անի մեկուն թիւներով փախուտ տալու անհնար է փախադուստին ձեռքէն աղտալ : Բաւական մտաւան, ջուրիւն տալին մեր գրածները, և բաւական զանաք յայնչեցընէնէն ետքը, ուր ուրեմն գրւել պիտու տուած բացատրութիւններ ձեռք ինչ հիմա կ'որտարարենք յայնչեցընէնէն թէ Հայկումնին որ գրւածներով ինչպէս բացարձակ անկիտունութեան կարգը կը հախի, նեղը մնացած միջոցին գտած 1,04 և 101,36 բաւերու օգնութենէն անգամ զարւած : Պ, Հայկումնին անկիտունութեան սկզբներէնք իրեն ճշմարիտ սկզբներ հաստատելու միջոցին ոչնչի տէր չէր անգամ քաշէն է նէ, թէ անկիտուն ալ նուազ նեղութիւն պիտի քաշէն իր անկիտունութեան սկզբներէնք բացատրելու մասին, իսկ անոնց հերքումը պիտի թուրեք երեւել և գիտնալուն հեղինակներու, որոնց աշակերտիլը մեզի տմեթ չենք սեպեր, և անոնց գրածները թարգմանելով հետզհետեմեր Հանգիտին միջոցաւ պիտի հրատարակենք, փանջել կը խառնապաններ մեր տկարութիւնը աստիկ բարձր ինչ իրենքով մէջ և անտեղ Պ, Հայկումնին նման ծիծաղով կամ չափ նեղութեան բացարձակ փառարարութեամբ գտնել չեն կրնար : Կը խառնապաններ նաև թէ Բրիտանիական տարւել և ճշմարիտ կրօնքը բնակ երկրիւ չկրնար տննել քերականութիւն գիտցող և չգիտցող աններու թափթիւք փառարարէն, և մեք այս երկրիւ չգտնաւ քերական մեր նախորդ յօդուածին, ոյլ պարզ ժողովրդեան միտքը պղտորել և քայլմակցեցող քանի մը տկարամիտ աններ չգտնաւ քերական էր հատարականութիւնը, և բերկրութեամբ արտիկ կը լսենք թէ ձեզմայնիւն իրենց պատիւ սեպող անխել բերեալն քառան առնուելի սկսուեր է :

Պ. Հայկաբեկին ճեմալը հրատարակեաւ, Զեյթուն եւ Մեդիան հանգեաները գիտազուժիւններ քննե մեր 16րդ. թուոյն յօդուածին վրայ, և որչափ ազդեք էին պաշտօնական զհայկաբեկին, ասոյն եւ այնպէս իրենք ալ տալուպէրով չէին համար ձանկեր բոլորովին կտակածք տեղ չթողել Պ. Հայկաբեկին անկախութիւն հասող յօդուածներուն վրայ, և ոս խաբէրն ալ տեղ տեղ յեղեկեղած էին, ևստեղծ էլէրէ Պ. Հայկաբեկին, անհոգեմտութեամբ խռոտ է, իրեն զգած է. ին ոք զէն ճեմապարտութեան ընկէ, ծառ զապոսմ ունեցած է, ճեմադիտ Դադարութեան ստիմանքն դաւառ էւէր է, կ'ԵՐԵՐ, ՊԵՏԱԲԱՅԵՐ ԵՒ ԱՅԳԻՐ ԵՐԶԱՅԻՒԹԵԱՆ ԻՐԵՒԻ ԽՈՉԵՆԻՍ ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՆԵՐ Ե, խորանայ ինկ ճեմադիտայ ցնեւը՝ ինկըն արտութեան եւ տնայգութեան, և ծաղունդը ճեմադիտ ինկութեան զնորդ պահելու և ինկ գերի թել ուստիութեան մարտելու. գործիս ճեմադիտ եւ ընկու, և ուրիշ տանց նման բաշտարտ թիւններ:

Բայց Պ. Հայկունին այս գաղափարին վրայ չտեսնեց, որովհետև թույլ չէր տալ իր քրտնին զհայկունին պաշտպանելու կամ անկրթի ցուցնելու փոռնդէ մը զայն աշտտելու համար, չէր ցան փնթիշէալ ճշմարիտ խոստովանելիքներն ալ միանձամբն զանառս, բայց Հայկունին զանոնք ալ ծաղկեց, և մեծահասարակ մտտանքն բով չբացարկէ լեւիք նիւթ մը 22 երեսէ բաղկացալ փրքադիր տեսարով մը բայցապէր ընկալցեր է և և էվէ անոր ծէջէն մեր տեսնելու մեզիս ուղիւ առանարդական խաբէրքը հանախն, չէմ գիտեր անչին ինչ պիտի մնայ:

